УДК 342.951
DOI https://doi.org/10.32847/ln.2022.18.23

Новицька Н.Б.
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри приватного права
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID 0000-0003-4753-7625

Новицький А.М.
доктор юридичних наук, професор, заступник директора ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6860-9654

Приймаченко Д.В.
доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів.
ORCID: 0000-0001-8504-2450

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидкими темпами інформатизації усіх сфер суспільного життя. В умовах побудови розвинутого інформаційного суспільства кардинально змінюється вектор освіти як ціннісно змістовна основа її розвитку, спираючись на який визначається її зміст, мета методи та технології навчання. Основною особливістю освіти стає її особистісна орієнтованість, яка жодним чином не повинна зводитися до простої передачі готових знань.

Проблемою змін в освіті є той факт, що в Україні досі існує суперечка у баченні цілі в освіті: дати структуровані фундаментальні знання або навчити вільно мислити та вчитися самостійно за допомогою доступних засобів. Застаріла інформація, недостатня кваліфікація, низьке фінансування системи освіти, відсутність чіткого бачення реформування початкових та вищих шкіл у їх взаємозв'язку та взаємовпливі тощо. Усі ці потреби вказують на необхідність розробки комплексної системи реформування освіти на основі національних традицій, досвіду та мислення, з урахуванням найкращих європейських практик, вдосконалення системи підготовки викладачів та викладачів у університетах, з урахуванням нових тенденцій освіти [1].

2016 рік став переломним в підході щодо підготовки юристів високо рівня. Міністерство освіти і науки взяло на себе нелегке завдання реформування всієї системи підготовки юристів, забезпечення належного методичного, методологічного забезпечення освітнього процесу в сфері юриспруденції. Вперше в історії вищої освіти було запропоновано запровадження зовнішнього незалежного оцінювання при вступі до юридичних закладів вищої освіти. Це зовнішні ознаки реформування юридичної освіти. Проте є потреба окреслити і інші проблеми, що впливають на

якісні показники підготовки майбутніх правників.

Питанням модернізації моделі вищої юридичної освіти і підготовки фахових правників присвячені роботи багатьох визнаних вітчизняних науковців, зокрема, В.І. Андрейцева, Д.О. Білінського, К.В. Воронцової, С.Д. Гусарєва, Г.П. Клімової, В.В. Комарова, О.М. Котикової, Н.І. Костової, О.В. Петришина, В.М. Сущенка, В.Я. Тація та ін.

Метою статті є саме висвітлення тих змін, які відбуваються у діджиталізованому суспільстві та вимагають нових підходів до підготовки юристів у закладах фахової передаищої освіти, та показати важливість формування нових компетентностей юристів щодо роботи з інформацією у закладах фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

Інформаційні технології несуть зміни не тільки у внутрішню політику самих різних за рівнем розвитку країн світу, але і у відносини між людьми. Змінюється сам формат відносин, мало того він зміщується в інформаційну сферу переходячи в мережу Інтернет. Отже нове суспільство вимагає підготовки нового типу фахівця здатного якісно виконувати завдання в основі яких лежать процеси інформатизації. Фахова передвища освіта не залишається осторонь зазначених процесів, адже її основною метою є підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави [2].

Одним із проблемних питань сучасної вищої юридичної освіти є становлення певних компетентностей. Серед цих компетентностей слід визначити ті, які визначають професійний рівень вмінь підготовки документів, формування підбору нормативних джерел для вирішення конкретної ситуації, вміння аналізувати динаміку змін чинного законодавства тощо. Таким чином, для високого професійного рівня юриста стає нагальним знання не тільки юриспруденції, а і інших наукових галузей суспільних відносин.

Інформатизація юридичної освіти в закладах передвищої освіти має передбачати використання в навчальному процесі онлайн платформ, повноцінних дистанційних курсів, спеціально облаштовані аудиторії для набуття практичних навичок дистанційної юридичної діяльності (наприклад, он-лайн консультування, використання он-лайн сервісів інформаційних порталів органів державної влади та місцевого самоврядування, проталу Дія, он-лайн досудове розслідування та інше), роботу з державними реєстрами (наприклад, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Єдиний державний реєстр судових рішень, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний реєстр підприємств щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство тощо) та аналітичними онлайн-системами (наприклад, YouControl, YouScore, Verdictum, ZakonOnline, PravoSud). Отже, інформатизація юридичної освіти – це важливий стратегічний напрямок розвитку сучасної юридичної освіти, який являє собою процес підготовки майбутнього юриста до юридичної діяльності в умовах інформаційного суспільства та діджиталізації. Реформування юридичної освіти з урахуванням цифрових технологій сприятиме створенню ефективної моделі сучасної юридичної освіти в Україні.

Міністерством освіти і науки України була підготовлена Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [3]. Метою даної концепції є вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії є сприяння становленню в Україні правничої освіти як системи стандартів змісту та методики викладання правничих дисциплін, базованих на формуванні правничих навичок, обізнаності щодо питань етики та прав людини, розумінні фундаментальної ролі

правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини, а також стандартів доступу до правничої професії.

Стандарти вищої юридичної освіти в галузі знань «Право» для першого [4] та другого рівнів [5] передбачають досить велику кількість soft skills і світоглядних предметів, а також практико-орієнтовну компоненту, що відповідає концепції інформатизації та підготовки висококваліфікованих всебічно розвинутих фахівців у галузі права, включає загальні та спеціальні компетентності, якими повинні оволодіти студенти.

Серед загальних компетентностей що охоплюють сприйняття світоглядних та морально-етичних цінностей, широку соціально-гуманітарну ерудованість і усвідомлення мультикультурного розмаїття сучасного життя, зокрема, визначених Концепцією, віднесено навички збору і аналізу інформації, а серед спеціальних компетентностей, які охоплюють теоретичні і прикладні знання про природу і призначення права, його доктрини, принципи та інститути, а також уміння і навички у процесі правозастосування - навички збору інформації. Таким чином робота із збору та аналізу інформації визначені як загальні так і спеціальні компетентності.

Директоратом з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України було проведено дослідження, наскільки сучасний стан підготовки випускників-юристів відповідає потребам юридичного ринку праці. В опитуванні взяли участь 41 юридична компанія, 2 неюридичні організації та 33 центральні органи державної виконавчої влади. Зокрема, роботодавці визначили ключові практичні навички молодого фахівця. На їх думку випускник юридичного вишу повинен мати достатній обсяг практичних навичок, зокрема, складання юридичних документів, ділового спілкування та комунікації, аналітичного та критичного мислення, роботи з базами даних та реєстрами [7].

Осмислення стану та перспектив, векторів розвитку юридичної освіти передбачає визнання освітнього процесу таким, який має орієнтуватися не на передавання статичних знань, а передусім на формування технології роботи з правовою інформацією, на основі чого майбутні юристи отримують компетентності для розв'язання практичних проблем у галузі професійної юридичної діяльності. Цей інноваційний процес має ґрунтуватися на формуванні компетентностей, що необхідні для досягнення успіху в мінливому й технологічно орієнтованому суспільстві [6, с. 126].

Можемо констатувати, що більшість державних органів виконавчої влади, суди різних рівнів переходять на інтернет-спілкування, більшість публічної інформації передано до відкритих баз даних. Важливу роль в роботі юристів відіграє використання можливостей комп'ютерних інформаційних систем, автоматизованих пошукових та довідкових правових систем, використання електронних баз даних правової інформації, що викликає необхідність введення у закладах передвищої фахової освіти, діяльність яких спрямована на підготовку юристів інформаційного права як обов'язкової навчальної дисципліни. Основний предмет правового регулювання інформаційного права - інформаційні відносини, тобто відносини, що виникають при здійсненні інформаційних процесів - процесів виробництва, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, передачі, розповсюдження і споживання інформації.

Сьогодні на перший план вийшла проблема підготовки юристів, які можуть інформаційно забезпечити ухвалення оптимального рішення в умовах недостатньої визначеності. Тому формування інформаційної культури студентів - дуже важлива задача на сьогоднішній день. Основою інформаційної культури майбутніх юристів є їхнє уміння ефективно вести пошук, аналіз, генерування поширення та зберігання інформації.

Ще однією надзвичайно важливою вимогою суспільства взагалі та працедавців в сфері права зокрема, є вимога щодо рівня компетентності сучасного юриста є досконале воло-

діння комп'ютерною технікою, вміння роботи із інформаційними базами даних, формування інформаційних запитів за допомогою комунікативних мереж. Окремі види спеціальної професійної діяльності вимагають (наприклад, нотаріуси) потребують постійного користування комп'ютера та підключення до Інтернет та інформаційних баз Міністерства юстиції.

Професія юриста сьогодні вимагає достатньо високого рівня володіння інформаційними технологіями. З кожним роком така вимога постійно зростає, а це, в свою чергу, створює певний рівень очкування від випускників закладів вищої освіти щодо відповідної кваліфікації, в тому числі і знання та вміння в сфері ІТ-технологій.

Юриспруденція не може залишатися осторонь від такого універсального наукового завдання, як пошук закономірностей в інформаційній сфері. Саме на основі закономірностей виробляються базові наукові положення, робляться довгострокові прогнози і приймаються стратегічні рішення у сфері державного регулювання.

Правова інформатика покликана виробляти найзагальніші, найуніверсальніші положення про інформаційно-правові явища, а це означає, що до предмета її дослідження входять саме закономірності, які відображаються у наукових категоріях, класифікаціях, інших узагальнених судженнях про інформацію, технологіях її обробки, телекомунікаційних процесах, програмно-технічних і організаційних системах надання інформаційних послуг з використанням інформаційних технологій і права.

Сучасний рівень розвитку правової інформатики дає можливість забезпечити достатній рівень засвоєння необхідної бази знань для студентів-юристів закладів передвищої фахової освіти щодо їх подальшої адаптації у практичній діяльності.

Зокрема, викладання правової інформатики студентам юридичних напрямків підготовки може забезпечити оволодіння наступними знаннями, уміннями та навичками:

– організація робочого місця юриста;

– освоєння основ інформатизації роботи в сфері юриспруденції;

– ознайомлення із провідними юридичними інформаційними ресурсами та основи щодо їх застосування в практичній діяльності;

– практичне ознайомлення із можливостями сучасних інформаційних систем правого напряму та набуття навичок щодо підготовки документів юридичного спрямування;

– створення умов для набуття студентами професійних навичок роботи із інформаційними базами даних нормативних документів (пошук, правозастосування, використання коментарів, використання базових нормативних документів, історія розвитку конкретної правової норми, правозастосування конкретної норми в часі тощо).

Крім того, викладання курсу правової інформатики забезпечить :

– конкурентність студентів на ринку праці;

– підтвердження професійності фахівця у сфері юриспруденції;

– підвищення можливості набуття практичних навиків студентів юридичних напрямів підготовки;

– підтвердження професіоналізму та перспективного розвитку майбутніх юристів в інформаційному суспільстві;

- можливість отримання додаткових умінь та навичок, які можуть бути сертифікованими та виступати додатковим стимулом в освітній сфері.

Таким чином вбачається за необхідне внесення до обов'язкових компетентностей юриста питання володіння комп'ютерною технікою, користування інформаційними базами для забезпечення збору та аналізу інформації. Саме правова інформатика є тим оптимальним навчальним предметом, який зможе забезпечити виконання завдань, що ставляться в Концепції щодо рівня підготовки юристів. А предмет «Правова інформатика» повинен мати два напрямки викладання: загальні особливості користування спеціальними засобами комп'ютерної техніки, пра-

вила формування електроних документів, доступ до Інтернет тощо, і другий – вміння користування спеціальними інформаційними базами даних щодо специфіки підготовки правника.

Висновок. Сьогодення вносить суттєві якісні зміни і в методологію сучасної освіти ставить нові вимоги перед юридичними закладами фахової передвищої освіти. У відповідь на появу нових сфер науки і технологій потребують змін традиційні дисципліни. Нові форми генерування знань потребують не лише реконфігурації закладів вищої освіти, університетських кафедр і факультетів, а й комплексного підходу у підготовці майбутніх юристів. У зв'язку з цим істотно зростає роль методологічних, системних, міждисциплінарних знань, необхідних для раціонального й осмисленого оперування з різноманітними знаннями і даними з метою вирішення нових, нестандартних проблем. Саме тому найголовніше місце відводиться розвитку аналітичних здібностей майбутніх юристів, тобто спроможності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, вбачати в сукупностях даних певні закономірності, знаходити розв'язок складних міждисциплінарних задач.

Один із шляхів розв'язання перерахованих вище проблем ми бачимо, у введенні курсів "Інформаційна культура", "Інформаційна безпека", "Правова інформатика", «Міжнародне інформаційне право», «Правові аспекти інформаційного суспільства», «Захист персональних даних», «Доступ до публічної інформації», «ІТ-право» та інші напрями інформаційної діяльності в залежності від потреб навчальних програм Закладу передвищої фахової освіти, з попередньою розробкою відповідного навчально-методичного забезпечення, виданням навчальної літератури. Тим самим можна було б підготувати майбутніх юристів, які будуть мати високу інформаційну культуру та вмітимуть застосовувати нові інформаційні технології в процесі навчання та в подальшому можуть стати висококваліфікованими фахівцями. Крім того перспективним напрямком розвитку сучасного закладу фахової передвищої освіти юридичного спрямування може стати створення лабораторії правової інформатики з відповідним технічним обладнанням та програмним забезпеченням на базі якої студенти будуть набувати практичних компетентностей щодо он-лайн консультування, використання он-лайн сервісів інформаційних порталів органів державної влади та місцевого самоврядування, проталу Дія, он-лайн досудове розслідування та інше), роботу з державними реєстрами (наприклад, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Єдиний державний реєстр судових рішень, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний реєстр підприємств щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство тощо.

Анотація

Стаття присвячена висвітленню тих змін, які відбуваються у діджиталізованому суспільстві та вимагають нових підходів до підготовки юристів у закладах фахової передаищої освіти, та показати важливість формування нових компетентностей юристів щодо роботи з інформацією у закладах фахової передвищої освіти.

У сучасному світі знання й інформація породжують нові знання, їхні обсяги і вплив на продуктивний розвиток суспільства постійно зростають. Цей виклик вимагає від людства нових способів і засобів поширення і використання глобальних знань з метою подальшого прогресу, що і є головною властивістю інформаційного суспільства. Сьогодення вносить суттєві якісні зміни і в методологію сучасної освіти ставить нові вимоги перед юридичними закладами фахової передвищої освіти. У відповідь на появу нових сфер науки і технологій потребують змін традиційні дисципліни. Нові форми генерування знань потребують не лише реконфігурації

закладів вищої освіти, університетських кафедр і факультетів, а й комплексного підходу у підготовці майбутніх юристів. У зв'язку з цим істотно зростає роль методологічних, системних, міждисциплінарних знань, необхідних для раціонального й осмисленого оперування з різноманітними знаннями і даними з метою вирішення нових, нестандартних проблем. Саме тому найголовніше місце відводиться розвитку аналітичних здібностей майбутніх юристів, тобто спроможності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, вбачати в сукупностях даних певні закономірності, знаходити розв'язок складних міждисциплінарних задач.

Крім того запропоновано як перспективний напрямок розвитку сучасного закладу фахової передвищої освіти юридичного спрямування - створення лабораторії правової інформатики з відповідним технічним обладнанням та програмним забезпеченням на базі якої студенти будуть набувати практичних компетентностей.

Ключові слова: фахова передвища освіта, інформаційні компетентності, підготовка юристів, державна політика, формування і реалізація, завдання, здобувачі фахової передвищої освіти.

Novytska N.B., Novytskiy A.M., Pryimachenko D.V. Formation of information competences as a strategic direction of training lawyers in institutions of higher professional education

The article is devoted to highlighting those changes that are taking place in the digitalized society and require new approaches to the training of lawyers in institutions of professional further education, and to show the importance of forming new competencies of lawyers in working with information in institutions of professional pre-higher education.

In the modern world, knowledge and information generate new knowledge, their volume and influence on the productive development of society is constantly growing. This challenge requires humanity to find new ways and means of spreading and using global knowledge for the purpose of further progress, which is the main property of the information society. Today brings significant qualitative changes and sets new requirements for legal institutions of professional pre-higher education in the methodology of modern education. In response to the emergence of new areas of science and technology, traditional disciplines require changes. New forms of knowledge generation require not only the reconfiguration of higher education institutions, university departments and faculties, but also a comprehensive approach to the training of future lawyers. In this regard, the role of methodological, systemic, interdisciplinary knowledge, necessary for rational and meaningful operation with various knowledge and data in order to solve new, non-standard problems, is significantly increasing. That is why the most important place is given to the development of analytical abilities of future lawyers, that is, the ability to search and find the necessary information, accurately formulate problems and hypotheses, see certain regularities in data sets, and find solutions to complex interdisciplinary problems.

In addition, the creation of a legal informatics laboratory with appropriate technical equipment and software, on the basis of which students will acquire practical competencies, is proposed as a promising direction for the development of a modern institution of professional pre-university legal education.

Key words: professional preliminary higher education, informational competences, training of lawyers, state policy, formation and implementation, tasks, applicants of professional preliminary higher education.

Список використаних джерел:

1. Сопілко І.М. Нові виклики освіти в інформаційному суспільстві. *Сучасне право в епоху соціальних змін:* матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції 26 лютого 2021 р. Київ Т.1. – Тернопіль: Вектор. С.199-201
2. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 6 червня 2019 року. № 2745-VIII. станом на 24.10.2022р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19?find=1&text=%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80#Text
3. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії URL: http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/
4. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» : Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf.
5. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти для отримання освітнього ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право» : Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf
6. Завальний А.М. Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4 (109). 2018. С. 113–132. 13.
7. У Мінюсті заявили про кризу юридичної освіти. URL: https://osvita.ua/vnz/62132/

1. Sopilko I.M. Novi vyklyky osvity v informatsiinomu suspilstvi. Suchasne pravo v epokhu sotsialnykh zmin: materialy KhI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 26 liutoho 2021 r. Kyiv T.1. – Ternopil: Vektor. S.199-201
2. Pro fakhovu peredvyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 6 chervnia 2019 roku.№ 2745-VIII. stanom na 24.10.2022r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19?find=1&text=%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80#Text
3. Kontseptsiia vdoskonalennia pravnychoi (iurydychnoi) osvity dlia fakhovoi pidhotovky pravnyka vidpovidno do yevropeiskykh standartiv vyshchoi osvity ta pravnychoi profesii URL: http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/
4. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoi osvity, haluz znan 08 «Pravo», spetsialnist 081 «Pravo» : Zatverdzheno i vvedeno v diiu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12.12.2018 r. № 1379. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf.
5. Standart vyshchoi osvity Ukrainy druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity dlia otrymannia osvitnoho stupenia vyshchoi osvity «mahistr» za spetsialnistiu 081 «Pravo» u haluzi znan 08 «Pravo» : Zatverdzheno i vvedeno v diiu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 17.08.2020 r. № 1053. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf
6. Zavalnyi A.M. Innovatsii yurydychnoi osvity: osmyslennia, vyklyky, perspektyvy. Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. № 4 (109). 2018. S. 113–132. 13.
7. U Miniusti zaiavyly pro kryzu yurydychnoi osvity. URL: https://osvita.ua/vnz/62132/